

Feyza Hepçilingirler

Öykü Dili

Çıkış, Kaçış, Gidiş, Dönüş...

“Çıkış”, hem yatay hem dikey bir hareket çizgisi çizebilen, çok anlamlı bir sözcük. Bağlama göre, kapalı bir yerden dışarı çıkma, dışarı çıkılan yer, çıkma zamanı gibi anlamlar kazanabiliyor; “depar” anlamına gelebiliyor, iniş karşıtı, yokuş anlamında kullanılabilir. “Çıkış noktası” olduğunda, bir şeye başlanan yer; “çıkış yapmak” olduğunda karşı gelmek anlamları taşıyabiliyor. Böyle bir giriş (çıkış değil) yapmamın nedeni, Aslı Erdoğan'ın “Çıkış” adlı öyküsüne yakından bakacak olmam. *Imge Öyküler*'in son sayısından bir öykü seçip onu incelemeye çalışacağım bu ve bundan sonraki yazılarda. Üstelik, okurlarımın, başka dertleri yokmuş gibi, her sayıdan sonra hangi öyküyü ele alacağımı merakla bekleyeceklerini hayal ederek aklımca bir de heyecan yaratacağımı düşüneceğim.

Aslı Erdoğan'ın “Çıkış” adlı öyküsü (*Imge Öyküler*, 2. sayı, s. 15) “Yola çıkmak...” diye başlıyor. Böylece daha başlarken, yukarıda bir bölümünü saydığım anlamlardan birini seçmiş olduğunu haber veriyor yazar bize: Bu çıkış, “gitmek” anlamındadır. Zaten yola çıkılmak üzereyken yapılan hazırlıklar sıralanacak hemen: “Kadehleri boşaltır, bunca yılın artıklarını çöpe atarsın.” Ondan önce, anahtar tümcelerden biri söylenmiştir ama: “Yarısı içilmiş sigarayı küllüğe bastırırsın.” Öykünün sonunda bu, sonuna dek içilmeden küllüğe bastırılmış sigara ile bir kez daha karşılaşacağız. “Sen” diye seslenilen öykü kişinin kim olduğunu ise bilmiyoruz. Öykü, son paragrafının başında, şaşırtıcı biçimde üçüncü kişi anlatımıyla karşılaşsak da genelde ikinci kişi ağızdan anlatılmakta. Eylem kipi olarak da geniş zamanın, geniş zamanın içindeki bir gelecek zamanın kullanılması, öyküye gizemli bir hava vermekte çok başarılı. Aynı etkiyi yazar, somutla soyutu kucaklaştırarak da yaratıyor. Yolculuk öncesi paketlenecek şeylerin “anılar” olması gibi, “renklilerle beyazlar” ikilisinin uyandırdığı “çamaşır” kavramını “yaşanmışla yaşanmamış” ikilisiyle silerek, “mercan bir kolyenin kırmızısını”, “çok eski bir günbatımının (kırmızısına)” katarak, “gecenin karasını dantellere sararak”... Yazarın kadın olması, “sen” diye seslenilen kişinin kadın olabileceği yolunda bir varsayım uyandırmıştır zaten; uyandırmamışsa bile, sayılan bu ikililerden birinin kadınlığa ilişkin olması, öykü kişinin ka-

dın olduğu izlenimini pekiştirecektir. Çamaşır yıkanacağında ayrılan renklilerle beyazlar, mercan kolye, danteller, kadınlık dünyasına ilişkin çağrışımlar yaratır çünkü. Daha bu ilk paragrafta başka şeyler de sezdirilir: Yolculuğun, yaşanmamışa, geceye, bilinmeyene; ama yine de “Diğerlerinden farkı olmayan bir geceye çıkmak için.” yapılacağı ve yalnızlıktan hareketle yapılacağı.

Çıkış, “büyük, kocaman (ve) görünmez” kapıdan dışarı çıkmaktır ve nereye gittiğini bilmeden gitmek... “Hiçbir şey çağırمامıştır seni, ne bir ses ne de sessizlik.” Nereye gideceğini bilmeden gitmek, elbette bir çağrıya uyularak yapılmaz; ama yine de çok önemlidir bir çağrının, “Hadi!” diyecek ya da durduracak başka bir sesin bulunmadığı; yolculuğun bir yalnızlıktan başka bir yalnızlığa doğru yapıldığı. Yazar bunu gözden kaçırmamıza izin vermeyecek, “Ama hiçbir şey çağırmaz seni. Durduramaz da...” diyerek, “Hiçbir ses çağırمامıştır seni ne de sessizlik. Durdurمامıştır da...” diyerek birkaç kez yineleyecektir.

Mutluluğu arama yolunda bir gidiş (çıkış) değıldir anlatılan; çünkü öykü kişisi mutsuzluktan yakınıyor değıldir. “Seni layık bulmadıklarını hissettiğın mutsuzluğunun içinde giderek görünmezleşir, bir bakışa dönüşene değın silinirsin.” diyecektir az sonra. Giderken de, “Dönüp bakarsın, sıcacık yatağında uyuyan bir bebek gibi arkanda bıraktığın mutsuzluğuna...” diyerek vedalaşacaktır mutsuzluğuyla. Yine de geride bırakılanlar hüznün verir: “Üç, en fazla dört yaşındayken ayakkabılarını bağlamayı öğrenmişindir annenden sözgelimi, bir adımı ötekinin önüne koymayı, beklemeyi, kadın olmayı, ölmeye hazırlanan kediler gibi iz bırakmadan gitmeyi, silinmeyi...” “Kedi”, bu tümceye rastlantıyla girmemiştir. Öyküde birçok kez karşılaşacağımız bir imgedir; özellikle “yavru kedi”. “Yavru bir kediyi kucaklar, korkuyla kamburlaşmış bir sırtı okşar” ve “cebinden çamurlu bir yaprak ya da kedi yavrusu çıkarıp gösterir” gibidir kahramanımız.

Uykunun da bir karanlık ve bilinmezlik ortamı olduğu hesaba katılırsa bir karanlıktan başka bir karanlığa gidilecektir: “Gecenin tekinsiz yollarına, koyu kızılığına açılırsın. Upuzun bir uykudan karanlığa, geciktiğın yazgına uyanmışsındır.” denecektir; ama tümünden de düşsel değıldir bu yolculuk. Bunu, yalnız öykü kişimizin ezbere bildiğı dünya haritasının başında durmasından değıl, kuzeyden esen ilk güçlü rüzgârın uyandırdığı “açık denizlerin özlemi”yle dolmasından, “uykusuz kuzey göğünün altında” soluklanmasından da anlarız.

Neden gider, ne ister adı söylenmeyen kahramanımız? Belki özgürleşmek. En azından, dünyanın kendisine, “hüznle karışık özgürlük rengine” geri verildiğini düşündüğünde böyledir bu. Adımlarının kendisine ait olmasını ister, “sırlar edinmek, öykülere girmek, mucizelere tanıklık etmek” ister, “geceye akıp karışmak, taşlara meydan okumak, örümcek ağlarından kurtulmuş bir sinek gibi yarım kanatlarını deneyerek, düşe kalka ışık vadileri boyunca gitmek” ister. Burada olduğu gibi çarpıcı benzetmeler yapar Aslı Erdoğan: “Tek bir dalın çiçeklenmesi için nasıl sabırla biriktirirse ağaçlar gün ışığını, yağmur damlalarını, binlerce tohumun sessiz patlayışını, öyle biriktirmişsindir bunca yılı, yaşantıyı, vedayı...” gibi.

Bu gidişin aslında bir kaçış olduğu asla söylenmez. Bunu biz anlarız. Öykü kişinin, camların berisine geçip evlerin içine girmesinden, büyük harflerle yazılmış HAYAT'la yüzleşmesinden sonra, birdenbire geri dönmesinden, kendisini “özgürlüğünden azat eden”in, “karanlığa dağılıp gitme korkusu” olduğunu söylemesinden... Çünkü erkeklerin, “dünyanın en zorlu savaşını kazanmışçasına konuş”tuğunu; kadınların, “kör avcılar gibi biteviye nişan alarak, çantalarına, bozuk paralarına, erkeklerine, onları sokağın tekinsiz gecesinden koruyan her şeye sınıksız tutun”duğunu görmüştür. Oysa, o sokaktadır; “durmak, orada, bomboş sokaklarda, ıslak taşlara çöküp kalmak iste”mektedir. “Omuz omuza oturmuş iki ihtiyarın yanına.”

Dilenci olduklarını anladığımız, kardeş olduklarını yazarın söylediği, biri kör biri topal, kör olanın ney üflediği bu iki ihtiyar, öyküdeki gizemli havayı iyice yoğunlaştırır. “(Y)abanıl ama şaşırtıcı derecede insani, şaşırtıcı derecede öfkemiz”, “yapayalnız bir çılgıncı çizen, boğuk, buğulu, ney sesine yakalanmış” olarak “yitirmenin ya da sahip olmanın kendisini bile” yitirdiğinin bilincine vararak “aniden saplanan bir sancı kadar şiddetli” bir özlem duyarak geri döner öykü kişisi. “Hayali bir uçuğun ötesinde yokluktan başka bir şey olmadığını görecektir” bakmıştır karanlığa. “Göz alıcı ya da tüyler ürpertici hiçbir şey olmamıştır yolculuğunda, ne bir mucizeye ne de bir cinayete tanıklık etmiş”tir. Artık, “Bakışını yerden kaldırıp ufka tamamlayan bir başka bakışı” özlemektedir ve “o ele ve bedene bir isim verecek” cesareti toplamıştır. Bu isim, öykünün dağınık görünen birçok ögesinin de bir araya getirir: “Ancak o isim birleştirebilir neyin boğuk sesiyle ölümsüz ezgisini, ağaçların öyküsüyle insanlarınkini, yeni açmış erguvanların kokusuyla uykusuz kuzey göğünü, bir körün gecesiyse seninkini.”

Anlatılanın bir terk edilmiş öyküsü olduğunu sonunda öğreniriz. Terk edilmişliğin hüznünden bir “çıkış” aranmış; ama bulunamamış, “sokak alıkoymamıştır” kendisine sığınmak isteyen. Belki de hiç gelmeyecek olan sevgiliyi beklemekten başka çare kalmadığı anlaşıldığında geri dönülür. Öykünün başından beri, gece karanlıkları içinde takip ettiğimiz kişi, elindeki deniz kabuğu biçimli anahtarıyla kapıyı açıp içeri girdiğinde şaşırtır bizi. Yarı içilmiş sigarayı küllüğe bastırıp giden o değildir çünkü. “Kapıya bantlanmış veda cümleleri” ile “ceketini, kaşkolunu, alelacele toplanmış çantasını kapıp gündeğumundan çok önce” giden bir başkası vardır, sevgilidir giden.

Öykünün sonunda nokta değil, virgül bulunması; öykünün virgülle (,) bitirilmiş olması, yarım kalmışlık duygusunu biçimsel olarak da destekler. Öykünün bütününde hüznün egemen olduğu söylenebilir. Belki hüznün değil de Ahmet Haşim'in “melal” dediği şeydir; belki de çok kullanılmaktan aşınmış hüznün aslıdır Aslı Erdoğan'daki.